

PIFS E-COMMERCE
NGAAHI NĀUNAU
TOKONI KI HE PISINISI

KO HONO NGĀUE'AKI
'O E FEFAKATAU'AKI
FAKAKOMIPIUTA KE TOKONI'I
'A E NGĀUE'ANGA KAVA
'I TONGA 2024

Ko ha taumu'a ki hono ma'u ha kau kasitoma lahi ange 'i he 'initaneti.

FAKAHOKOHOKO 'O E NGAAHI ME'A 'OKU 'ASI

TALATEU MEI HE SEKELETALIATI 'O E KAUTAHA PASIFIKI	4
KUPU 1: KO E HĀ 'OKU TOTONU AI KE HIKI KI HE 'INITANETI? KO E HĀ 'OKU TOTONU AI HE TAIMÍ NI?	5
KUPU 2: KO E HĀ 'A E NGAahi FOUNGA KEHEKEHE KE HIKI KI HE 'INITANETI?	6
KUPU 3: KO E HA 'A E NGAahi FAKAMOLE 'OKU TOTONU KE FAKAKAUKAU KE TO'O HO'O PISINISI HE HIKI KIHE INITANETI?	9
KUPU 4: KO E FAKATOKANGA'I 'I HE 'INITAINE.	12
KUPU 5: MA'U 'A E TOTONGI 'I HE 'INITAINE.	13
KUPU 6: MA'U 'A E HIKI: FAKATAHA, FAKATAU, TU'UAKI, FAKAFOKI.	16
KUPU 7: TALANGOFUA KI HE NGAahi LAO MO E TU'UTU'UNI.	18
KUPU 8: NGAahi TOKONI KI HE MALU: MALU'I HO'O PISINISI 'I HE 'INITANETI.	20
KUPU 9: TOE FAKAMATALA.	22
KAU MEMIPA 'O E KULUPU FAKAMATALA'I 'O E SEKITO	23

TALATEU MEI HE SEKELETALIATI 'O E KAUTAHA PASIFIKI

'I he ngaahi ta'u kuo 'osi atu, kuo hoko 'a e fefakatau'aki fakakomipiuta ko ha taumu'a mahu'inga ki he 'Ōfisi 'o e Kautaha 'a e Ngaahi 'Otumotu 'o e Pasifiki. 'Oku mau ngāue mālohi 'i he tafa'aki ko 'eni koe'uhi 'oku mau tui 'e lava 'e he fefakatau'aki fakakomipiuta 'o tokoni'i e ngaahi pisinisi 'o e Pasifiki ke nau ikuna'i 'enau ngaahi faingata'a fakafa'unga pea ma'u ha tu'unga fe'au'auhi lelei 'i he māketi fakamāmani lahi.

Ko 'emau ngaahi ngāue mo e ngaahi ngāue 'a homau ngaahi hoa ngāue 'oku fakahoko ia 'i he malumalu 'o e Polokalama Fefakatau'aki Fakakomipiuta 'a e Pasifiki pea fakahinohino'i 'e he Founga Ngāue mo e Palani Fakafonua ki he Fefakatau'aki Fakakomipiuta 'a e Pasifiki. 'Oku fenāpasi 'eni mo e tafa'aki 'o e Tekinolosia mo e Fetu'utaki 'i he Founga Ngāue 2050 mo 'ene palani fakahoko ngāue.

'I he'emau hoko ko ha kautaha fakafonua, ko homau fatongia ke tokoni'i 'emau Kau Mēmipa 'o e Folouma ke nau ngāue fakataha ke a'usia 'enau ngaahi taumu'a, he 'e lava 'e he ngāue fakataha 'o tokoni ke tau fakahaofi 'a e taimi, pa'anga, pea ma'u ha ngaahi ola lelei ange. 'Oku fakamatala'i 'e he Founga Ngāue mo e Palani Fakafonua ki he Fefakatau'aki Fakakomipiuta 'a e Pasifiki 'a e fiema'u ke ngāue fakataha ke fakatupulaki 'a e ngaahi poto'i ngāue fefakatau'aki fakakomipiuta ma'a 'etau fanga ki'i pisinisi iiki. Ko hono teuteu'i 'o e ngaahi nāunau tokoni ki he pisinisi fefakatau'aki fakakomipiuta ko ha founga ngāue fakapotopoto ia ke fakahoko'aki 'eni. Ko 'emau ngaahi nāunau tokoni kuo 'iloa

lelei ia 'i he fonua pea kei hokohoko atu 'ene poupou'i 'a e ngaahi pisinisi 'o e Pasifiki 'i he'enau fononga fakakomipiuta.

'Oku mātu'aki mahu'inga 'a e inu kava 'i he anga fakafonua Tonga. 'Oku poupou'i 'e he Founga Ngāue Fakafonua ki hono Fakatupulekina 'o e Kava 'a e Pasifiki 'a e ngāue'anga kava ke tupulaki mālohiange pea poupou'i 'a e kakai mo e ngaahi pisinisi 'o hotau fonua, tautautefito ki he ngaahi fonua 'oku nau tō kava hangē ko Tonga. Koe'uhi ko hono mahu'inga fakafonua pea mo hono māketi mo e malava ke hū atu ki tu'apule'anga, ko e kava ko e taha ia 'o e ngaahi nāunau tokoni fefakatau'aki fakakomipiuta mahu'inga 'e tolu ma'a Tonga.

Fakatatau ki ha founga ngāue tatau, 'a ia ko e anga ia 'o 'emau ngāue fakataha, kuo 'aonga ki he'emau ngaahi nāunau tokoni 'a e ngaahi poto'i ngāue 'a e kau mataotao fakalotofonua mo e kau taki pisinisi ke fakapapau'i 'oku tali 'e he nāunau tokoni takitaha 'a e ngaahi fiema'u mo'oni 'a e kau 'aonga mo e sekitoa.

'Oku ou fakamālō'ia 'a e fengāue'aki fakataha ko 'eni 'a e ngaahi kupu fekau'aki fakapule'anga mo taautaha pea 'oku ou fakaamu 'e ma'u 'e he'etau fanga ki'i pisinisi iiki 'a e lavame'a kotoa pē 'i he'enau fononga fakatekinolosia.

Zarak Khan

Director Programmes and Initiatives
Pacific Islands Forum Secretariat

KO E HĀ 'OKU TOTONU AI KE HIKI KI HE 'INITANETI? KO E HĀ 'OKU TOTONU AI HE TAIMÍ NI?

'I Tonga, 'oku lahi hono inu 'o e kava ko ha konga 'o e ngaahi ouau fakafonua. 'Oku fakafuofua'i ko e kau tangata Tonga 'oku nau inu kava 'i he tu'o 2 ki he 3 'i he uike. 'I he peseti 'e 75 'o e ngaahi 'api 'i Tonga 'oku nau nofo 'i he ngaahi feitu'u fakatoukatea, 'oku lahi hake 'i he vaeua 'oku nau kau 'i hono tō 'o e kava.

'Oku 'ikai fakangatangata pē 'a hono inu 'o e kava ki he māketi fakalotofonua. Ko hono mo'oni, 'i Mā'asi 2024, na'e fakahā 'e he pule'anga 'Aositelēlia ko Tonga 'a e fonua 'oku lahi taha 'ene hū atu 'a e kava ki 'Aositelēlia. 'Oku fakafuofua'i ko e māketi fakamāmani lahi 'o e aka kava mo hono konga tauhi'anga 'e tupu mei he USD 1.18 piliona 'i he 2022 ki he USD 3.41 piliona 'i he 2029.

'I māmani kotoa, na'e tupu 'a e ngaahi fefakatau'aki fakakomipiuta 'aki 'a e peseti 'e 60 mei he 2016 ki he 2022. Ko e tupu ko 'eni 'oku ne fakatupu ha ngaahi faingamālie fo'ou lahi ma'ae ngaahi pisinisi 'i he ongo māketi fakalotofonua mo fakavaha'apule'anga.

'Oku poupu kakato 'a e pule'anga ki he liliu fakatekinolosia ko 'eni. Ko e ngaahi polokalama 'iloa 'oku kau ai 'a e [Founga Ngāue mo e Palani Fakafonua ki he Fefakatau'aki Fakakomipiuta 'a Tonga](#). Ko e ngaahi sēvesi fo'ou mahu'inga, hangē ko e ngaahi founga totongi pangikē mo e ngaahi totongi fakatelefonu to'oto'o, 'oku lava ni ke ma'u. 'Oku toe lahi ange 'a e ngaahi kautaha 'oku nau fakalelei 'i enau 'asi 'i he 'initaneti 'o fakafou 'i he ngaahi mitia fakasōsiale, ngaahi māketi fakakomipiuta, pea a'u ki he enau ngaahi uepisaiti pē 'anautolu.

'I he faka'osinga 'o e 2024, 'e fakahoko 'e he 'Ōfisi 'o e Kautaha 'a e Ngaahi 'Otumotu 'o e Pasifiki (PIFS) ha ako fekau'aki mo e fefakatau'aki fakakomipiuta ma'ae ngaahi pisinisi iiki mo lotoloto 'i Tonga (MSMEs). Ko e ngaahi fakataha ako 'e tolu ko 'eni 'oku 'aho 'e vaeua takitaha, 'e tataki ia 'e he kau mataotao 'i he fefakatau'aki fakakomipiuta mo e kau 'oatu sēvesi fakatekinolosia fakafonua, 'e ne fakalotalahi 'i 'a e kau pisinisi ke nau fakalalaka ange 'enau ngāue fakatekinolosia. 'Oku toe 'i ai foki mo e ngaahi tokoni pa'anga ma'ae ngaahi poloseki fefakatau'aki fakakomipiuta pea mo ha ngaahi akonaki makehe.

'I he 'i ai 'a e māketi fakalotofonua kuo fakalalaka lelei mo e māketi fakavaha'apule'anga 'oku tupu, ko e taimi lelei 'eni ke fakahū ha pa'anga ki ho'o liliu fakatekinolosia pea kamata ke fakatau atu ha kava lahi ange 'i he 'initaneti!

KO E HĀ 'A E NGAAHI FOUNGA KEHEKEHE KE HIKI KI HE 'INITANETI?

'Oku 'i ai 'a e founga lalahi 'e tolu ke fokotu'u ha tu'unga 'i he 'initaneti, 'a ia 'oku nau takitaha ma'u 'a e ngaahi founga, ngaahi fakamole, mo e kakai 'oku nau fakataumu'a ki ai.

1. Ko e **ngaahi polokalama fakasōsiale** hange ko e

Facebook mo e Instagram 'oku nau 'oatu ha ma'u'anga ki ha kakai tokolahi 'i mamani - 'o a'u

ki he piliona 'e 3 mo e piliona 'e 2, fakataata. 'I he 2024, 'oku fakamoleki 'e he kau ngāue'aki 'o laka hake he houa 'e 2.5 'i he 'aho 'i he ngaahi mītia fakasōsiale. Ko hono fokotu'u ha peesi pisinisi 'oku ta'etotongi pea faingofua, 'o 'ai ia ko ha founga faingofua ki he ngaahi pisinisi. Hangē ko ēni, ko e fa'ahinga kava ko e Kavafield 'oku ne fakahā 'ene ngaahi koloa 'i he [Facebook](#), 'a ia 'oku 'i ai hono kau muimui 'e 17,000. Ko e kulupu Facebook ko e [Tonga Trading Selling Buying and Exchange](#) 'oku 'i ai hono mēmipa 'e 14,000. Na'e 'i ai 'a e kau ngāue'aki Facebook 'e 73,000 'i Tonga 'i Tisema 'o e 2023, 'a ia na'e fe'unga mo e peseti 'e 66 'o hono kakai kotoa.

2. Ko e **ngaahi uepisaiti** tu'u-toko-taha 'oku nau fa'a ma'u ha ivi si'isi'i ange 'i he Facebook koe'uhi ko e tokolahi 'o e kakai Tonga 'oku nau fakamoleki taimi lahi ange 'i he ngaahi mītia fakasōsiale 'i he'enau 'a'ahi ki he ngaahi uepisaiti fakafo'ituitui. Ko e fa'ahinga kava Tonga ko e [Kavafied](#) 'oku ne ngāue'aki 'ene uepisaiti 'a'ana ke fakahā mo fakatau 'ene ngaahi koloa. Ko e Shopify, Wix, Weebly, WooCommerce ko e ngaahi polokalama fakatau-'i-he-'initaneti 'iloa. Ko e lelei 'o ha uepisaiti tu'u-toko-taha 'oku fakafalala lahi ia ki he ngaahi ngāue mālohi 'i hono fakamāketi'i mo e ngaahi founga fakaongoongo 'i he 'initaneti ke fakalele'i 'a e fakatau. Ko e fili ko 'eni 'oku fa'a fe'unga ange ia mo e ngaahi pisinisi 'oku nau 'osi pule'i lelei 'a e ngaahi mītia fakasōsiale mo e ngaahi maketi.

3. Ko e **ngaahi maketi** 'oku nau faka'atā koe ke ke fakatau atu ho'o ngaahi koloa ta'e te ke fiema'u ke fa'u ha'o uepisaiti 'a'au. Hangē ko ēni, 'oku ma'u 'a e ngaahi koloa kava Tonga 'i he [Amazon](#). Ko ha fakatātā fakafeitu'u ko e [Siuhuu](#), 'a ia 'oku ngāue fakataha mo e kau ma'u'anga koloa 'e toko 200 tupu 'i he Pasifiki, kau ai 'a Tonga. 'I Nu'u Sila, 'oku 'ave 'e he [Uber Eats](#) 'a e kava, pea ko e [TradeMe](#) ko e uepisaiti lahi taha ia ki he fakatau fakaholou mo e tu'uaki. Ko ho'o 'asi 'i he mīsini fekumi ko e Google 'oku mahu'inga ia, kau ai ho'o fakamatata pisinisi, tu'u'anga, mo e faka'ilonga mei he kau ngāue'aki.

Faka'osi, 'oku mahu'inga ke ma'u ha tu'asila 'imeili lelei ki hono tokanga'i ho'o pisinisi 'i he 'initaneti. 'Oku ne faka'atā koe ke ke fetu'utaki mo e kau kasitomaa pea ke lesisita ki he ngaahi me'angaue hange ko e Meta Business Suite, ngaahi maketi fakakomipiuta, mo e ngaahi solusioni fakapisinisi kehe.

Ko e ngaahi lelei mo e kovi tefito 'o e ngaahi founa 'oku lava ke ngāue'aki:

	Ngaahi lelei	Ngaahi kovi
Ngaahi polokalama fakasōsiale	<ul style="list-style-type: none"> - Ma'ama'a ke fakahoko. -Faingofua hono fokotu'u. - Faingofua'ia 'a e fetu'utaki hangatonu mo fakafo'ituitui mo ho'o kau mamata. 	<ul style="list-style-type: none"> - 'Oku ne 'oatu 'a e ngaahi me'a ngāue tefito pē. - Ko e ngaahi founa totongi 'i Tonga 'oku 'ikai lava ke fakafehokotaki ia mo e ngaahi mitia fakasōsiale.
Uepisaiti 'a'au	<ul style="list-style-type: none"> - 'E lava ke fehokotaki mo ho'o 'akauni pangikē 'i Tonga. - Pule'i kakato 'a e tisaini, kakano, mo e a'usia 'a e kau ngāue'aki. 	<ul style="list-style-type: none"> - 'Oku fiema'u ha fakamole lahi ki hono fokotu'u 'i he kamata'anga pea mo hono tauhi hokohoko atu. - 'Oku 'ikai faingofua ke fakafehokotaki mo e ngaahi founa kehe (tauhi tohi mo'ua, tauhi koloa, 'imeili), 'a ia 'e lava ke ne faingata'a'ia'i 'a e ngaahi ngāue.
Ngaahi maketi	<ul style="list-style-type: none"> - A'u ki ha kakai tokolahi 'aki ha fakamole si'isi'i. - Kau ai 'a e ngaahi founa totongi kuo 'osi fokotu'u ma'a e ngaahi fefakatau'aki faingofua. 	<ul style="list-style-type: none"> - Fakangatangata 'a e malava ke fakafo'ituitui 'i 'a e faka'ilonga fakapisinisi, a'usia 'a e kasitomā, mo hono fakahā atu 'o e koloa.

FAKATOTOLO FAKAEKEEKE: FAAMA KAVA MOANA

Home ▾ Kava Powder ▾ Instant Kava 🍷 Package Deals 🍷 About Kava ▾ About Us ▾ Our Blog ▾ Preparation guide \$0.00 🛒

Home / Tonga Kava

 Filter Product by Categories ▾ Filter Product by Price ▾ Filter Product by Weight ▾
SHOW FILTER

Buy Tonga Kava in Australia with confidence

 <p>-20%</p> <p>KAVA POWDER, TONGA KAVA Moana Premium ★★★★★ 25 reviews \$239.50 \$191.50 or 4 payments of \$12.99 with afterpay 1kg</p>	 <p>KAVA ACCESSORIES, KAVA PACKAGE DEALS Coconut Kava Shell ★★★★★ 4 reviews \$7.95 or 4 payments of \$1.99 with afterpay 64 in stock</p>	 <p>-15%</p> <p>FIJI KAVA, KAVA POWDER, VANUATU KAVA Kava Straining Bag ★★★★★ 28 reviews \$19.95 \$10.95 or 4 payments of \$2.74 with afterpay 242 in stock</p>
--	---	--

Ko e Moana Kava ko e taha ia 'o e ngaahi ngoue'anga 'iloa 'a Tonga ki he Kava tukufakaholo 'oku tu'u 'i Vava'u. 'Oku fakatau fakalukufua 'e he fāmá 'a e kava ki 'Amelika Tokelau, 'Aositelēlia, mo 'Ēsia Tonga.

'I he mitia fakasōsialé, 'oku faka'ali'ali 'e he fāmá ha ngaahi 'ata faka'ofa'ofa 'i ha peesi [Instagram](#), vahevahe ha ngaahi pou fakamānako 'i he'ene peesi Facebook, pea 'oku 'asi ha ngaahi vitiō faka'ofa'ofa 'i he'ene peesi [TikTok](#).

'Oku faka'uli 'e he'enu ngaahi tu'unga mitia fakasōsialé 'a e fefononga'aki ki he'enu uepisaiti tu'u-ki-mu'á, [MoanaKava.com.au](#), 'a ia 'oku 'omi ai ha fakamatala lahi ange fekau'aki mo e fāmá pea 'oku kau ai ha foomu ma'á e kau fakatau fakalukufua. 'Oku toe 'asi foki 'i he uepisaiti 'a e ngaahi fehokotaki'anga ki he ngaahi maketi hangē ko e [AustraliaKavaShop.com.au](#), 'a ia 'oku lava ke fakatau 'i he 'initaneti 'enu ngaahi koloá.

KO E HA 'A E NGAARI FAKAMOLE 'OKU TOTONU KE FAKAKAUKAU KE TO'O HO'O PISINISI HE HIKI KIHE INITANETI?

Ngaahi fakamole angamaheni ki he ngaahi channel kotoa pe:

- 'Uluaki, manatu'i ko e fononga E-commerce 'oku **fakamoleki taimi**. Ko e ha pe 'a e channel, 'e fiema'u ha taimi ki hono tohi 'o e ngaahi fakamatala mo e ngaahi fakafou'u fekau'aki mo ho'o sevesi, 'oatu 'a e ngaahi fuka fo'ou, pule'i 'o e ngaahi 'ota, tali 'a e ngaahi kole 'a e kau kasitooma, mo hono 'analaiso 'o e 'ulungaanga 'o e kau kasitooma 'i he 'initaneti.
- Ko e ngaahi konga fakamole kehe ke fakafuofua ki ai oku kau ai a e ngaahi fakamole fekau aki mo e **ngaahi me a fakalotofonua**, hange ko hono fakafonu, fakahingoa, pule i o e ngaahi koloa, tu uaki, ngaahi fatongia, mo e ngaahi fakafoki (vakai ki he Vahe 6 ki ha fakamatala lahi ange).
- **Ngaahi 'o e kakanó:** Ngaahi fakamole ki hono fa'u 'o e ngaahi 'ata, vitiō, mo e ngaahi liliu leá. Kapau 'oku ke fakakaukau ke fa'u ha'o vitio ke fakamaketi'i 'aki ho'o pisinisi, ko e fakamole si'isi'i taha ko e TOP 1,500 ki he vitio kapau 'oku fai 'a e production 'e ha kautaha 'i Tonga.
- 'Oku mahu'inga ha **fehokotaki'anga** 'initaneti falala'anga. 'I he vave 'i lalo 'i he 1 Mbps, 'e lava ke hoko 'a e ngaahi ngaue tefito hange ko hono 'ave 'o e ngaahi 'imeili pe 'oatu 'a e ngaahi 'ata 'o fu'u tuai, 'o fakafaingata'ala'i 'a e fetu'utaki mo e kau kasitooma.
- 'Oku fiema'u foki ke ke fakakaukau ki he tãnaki atu 'o e ngaahi **fe'ave'aki pa'anga fakavaha'apule'angá** mo e ngaahi totongi fakafetongi pa'angá.

Sipinga 'o e ngaahi fakamole 'o e 'Initaneti:

Fa'u'anga 'initaneti	Fakafuofua'i fakamole ki he 35GB pē māhina kotoa pē, kau ai mo e misini Wi-Fi.	Polokalama 'initaneti ta'e fakangatangata
Tonga Communication Corporation	TOP 70 pē māhina kotoa pē.	'Oku fakataumu'a 'i he vave pea mo e polokalama 'initaneti ka 'e 'i lalo 'i he TOP 1,000 pē māhina kotoa ki ha polokalama ta'e fakangatangata.
Digicel Tonga Ltd	TOP 138 pē māhina kotoa pē.	'E fakataumu'a 'i he vave pea mo e naunau 'initaneti ka te ne 'a'ahi pē ki he TOP 1,000 'i he māhina kotoa ki ha polokalama ta'e fakangatangata.
Starlink	'Oku na'e tu'u pe 'a e Starlink 'i ha polokalama ta'e fakangatangata ki he 'initaneti.	'Oku tau approximately 'a e naunau ki he TOP 1,000 pea 'oku approximately 'a e polokalama ta'e fakangatangata ki he TOP 250 pē māhina kotoa pē.

Ngaahi fakamole pau ki he mitia fakasosiale:

- Mahalo te ke fie ma'u ke vahe'i ha patiseti ki he **faka'ilo**, tautautefito ki he ngaahi tu'unga hangē ko e Facebook, Instagram, pe TikTok, ke a'u lelei mo fakakau ho'o kau fanongo tāketi. 'Oku totonu ke ke kamata 'aki ha patiseti TOP 2 ki he kemipeini ke mahino kiate koe 'a e founga 'oku ngaue ai.

Ngaahi fakamole pau ki he ngaahi maketi:

- 'E lava ke totongi 'a e totongi komisoni ko ha peseti 'o e fefakatau'aki takitaha, pe ko ha **fakamole ki he 'iunifi** 'oku fakatau atu.
- Ngaahi fe'ave'aki pa'anga fakavaha'apule'anga mo e totongi fakafetongi pa'anga: Ngaahi fakamole kehe 'oku fekau'aki mo hono fe'ave'aki pa'anga mo e liliu pa'anga.

Ngaahi fakamole pau ki he ngaahi uepisaiti 'a'ana:

'I hono kole ha ngaahi fakamatala fakaikiiki mei he kau tu'uaki 'e ala lavá, fakakaukau ki he ngaahi konga mahu'inga ko 'eni:

- **Fakalalalaka 'o e uepisaiti:** 'Oku kau heni 'a hono fa'u 'o e uepisaiti 'o fakatatau ki he ngaahi fakaikiiki kuo alea'i, hange ko e ngaahi ngaue mahu'inga mo e pou pou ki he lea. 'E lava ke fakamole 'eni for instance TOP 1,000 ki ha fakalalalaka 'o e uepisaiti tefito.
- **Tokanga'i:** 'Oku kau ai 'a e ngaahi fakamole ki he ngaahi laiseni, hosting, lesisita 'o e domain, ngaahi plugins kehe, mo e ngaahi tohi fakamo'oni malu'i. Mahalo 'e fakamole 'eni 'a e TOP 200 ki he mahina.
- **Totongi komisoni 'a e pangike:** Ko e 4% nai 'o e pa'anga 'o e fefakatau'aki 'aki 'a e ngaahi matapa totongi 'oku 'oatu 'e he BSP pe ANZ.

AKO FAKAEKEKE: MADEINTONGA.COM

The screenshot shows the 'Kava' product page on the Made in Tonga website. The header includes the 'MADE IN TONGA' logo, a 'JOIN OUR NEWSLETTER' button, social media icons, and a search bar. Navigation links for 'ABOUT US', 'ABOUT TONGA', 'MARKETPLACE', 'CUSTOMER SUPPORT', 'SHOP ONLINE', and 'CONTACT US' are visible. The main heading is 'SHOP ONLINE' with a breadcrumb trail 'home > shop online > kava'. A red arrow points to the 'Kava' category. The page features a large image of kava roots, a 'Read More' button, and three product images: a wooden kava bowl, a bag of kava powder, and a large 20L kava bowl. A sidebar on the left lists 'PRODUCTS' and 'SHOP BY' options, including 'SHOP ONLINE' categories like Handicrafts, Ngatu (Tapu), Weaving, Carving, Coconut, Vanilla, Nona, Kava, Coffee, Food, Environment, Art, Books & Photography, Specials, and Gift Vouchers. The 'WHY SHOP WITH US' section lists Tongan Made, Shipping, Warranty, and Safe Shopping. The 'SHOPPING CART' section shows a 'SUBTOTAL: \$0.00' and buttons for 'VIEW CART' and 'CHECKOUT'.

Hange pe ko e faama Tinopai 'i Tongatapu, 'oku fakatau atu 'e he ngaahi pisinisi fakalotofonua 'enau koloa, kau ai 'a e kava, 'o fakafou 'i he madeintonga.com.

Ko e uepisaiti ko eni 'oku fakataha'i kakato ia pea 'oku fakahoko ia 'i Nu'usila. Na'a nau fakahoko ha fakamole taimi 'e taha 'o e TOP 27,600 nai ki he fakalalakala 'o e uepisaiti pea, lolotonga ni, totongi fakafuofua ki he TOP 145 'i he mahina ki he hosting mo e ngaahi ngaue 'o e hingoa tomeini. 'Ikai ngata ai, 'oku nau totongi 'a e komisoni 'e 3% 'i he fakatau kotoa pe 'oku fai 'o fakafou 'i he'enau uepisaiti, 'a ia 'oku 'alu ia ki he kautaha totongi 'initaneti 'oku tu'u 'i Nu'usila 'a ia 'oku nau pule'i 'enau sisitemi totongi 'i he 'initaneti.

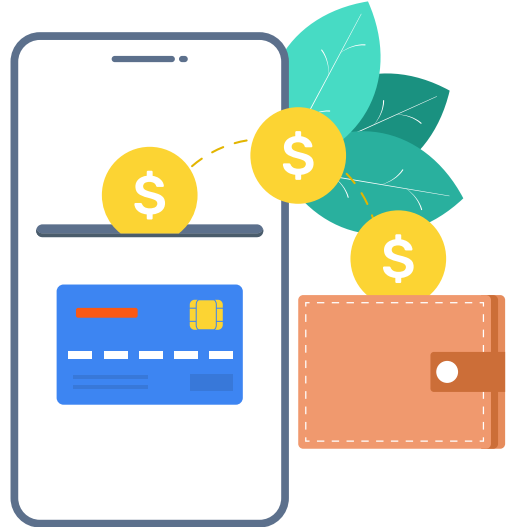
Ko e kau ngaohi koloa 'oku 'i ai 'enau koloa mo'oni 'a e Made in Tonga 'e lava ke nau kau mai ki he'enau maketi taletotongi.

Ko e taimi pē 'okú ke 'i he 'initaneti ai, 'oku mahu 'inga ke fakatokanga 'i mo tohoaki 'i mai 'a e tokangá. 'I he ngaahi ngaue'anga 'o e Retail mo e Consumer Goods, 'i mamani kotoa, 'oku fakafuofua ki he vaeua 'o e fakatau 'oku hoko ia hili ha fetu'utaki fakakomipiuta 'i he vaha'a 'o e kasitooma mo e kautaha (hange ko ia 'i he mitia fakasosiale, 'imeili, fekumi 'i he uepi, pe SMS). 'Oku 'uhinga 'eni 'oku mahu'inga ke faka'aonga'i lelei 'a e maketi fakakomipiuta ke faka'uli 'a e fakatau 'i he 'initaneti. 'E lava ke a'usia eni 'i ha ngaahi founga kehekehe.

- **Fakamo'oni hingoa** 'imeili: Fa'u ha fakamo'oni hingoa 'imeili 'oku kau ai ha ngaahi fehokotaki'anga ki ho'o ngaahi peesi mitia fakasosialé mo ho'o uepisaiti fakatāutahá, kapau 'oku ma'u.
- **Ngaahi Netiueka Fakasosiale:** Tokangataha ki he tu'unga 'o ho'o ngaahi pou 'aki hono faka'aonga'i 'o e ngaahi 'ata tu'unga ma'olunga, ngaahi faka'ilonga fekau'aki, hashtags, mo e emojis. 'I Tonga, ko ha patiseti faka'ilo 'oku si'isi'i taha 'o a'u ki he TOP 2 'i he 'aho 'i he mitia fakasosiale 'e lava ke ne fakalahi lelei ho'o kau fanongo pea 'batu ai ha pa'anga lelei 'i he 'inivesimeni.
- **Fakamaketi Fakahangatonu:** Faka'aonga'i 'a e ngaahi me'angau hange ko e [Mailchimp](#) ke 'ave 'a e ngaahi 'imeili 'oku fakataumu'a ki ho'o kau fakatau. Ko e maketi fakahangatonu ola lelei 'oku kau ai ha ngaahi pepa kuo fa'u lelei, ngaahi kemipeini kuo vahevahe, mo e ngaahi 'imeili 'otomētiki (hangē ko e ngaahi pōpoaki talitali lelei pe ngaahi foaki 'aho fā'ele'i).
- **Fekumi 'a e misini fakalelei'i (SEO):** 'Oku takiekina 'e he SEO ho'o fakahokohoko 'i he ngaahi ola 'o e misini kumi. 'Oku makatu'unga ia 'i he ngaahi me'a hange ko e ngaahi lea mahu'inga, tu'unga lelei 'o e kakano, mo e ngaahi fehokotaki'anga 'i loto.
- Te ke lava 'o fakalelei'i ho'o 'asi 'aki 'a e [Google Ads](#).
- **Analytics:** Faka'aonga'i 'a e ngaahi fakalelei'anga 'o e analytics 'i ho'o ngaahi halanga 'i he 'initaneti ke muimui'i mo fakalahi 'a e tokolahi 'o e kau 'a'ahi 'oku ke tohoaki'i (tu'unga 'o e ma'u 'o e kau fanongo) pea mo e tokolahi 'o e kau 'a'ahi ko 'eni 'oku nau hoko ko e kau kasitooma (tu'unga 'o e liliu). Monitor pe ko e fē 'a e ngaahi kemipeini 'oku nau faka'uli 'a e fefononga'aki, 'ilo'i 'a e feitu'u 'oku tō ai 'a e kau kasitomaá, pea fakalelei'i 'a e ngaahi me'a hangē ko e li'aki 'o e ngaahi saliate fakataú, koe'uhi he 'oku li'aki 'a e vahe tolu 'e ua 'o e ngaahi saliate 'i he 'initaneti.

'I Tonga 'oku kei ngaue'aki pe 'e he tokolahi taha 'o e kakai 'a e pa'anga (cash) ke totongi. Ko e "Fakatau he taimi ni Totongi 'amui ange" ko ha fili lelei ia ke kamata fakatau atu ai ho'o kava 'i he 'initaneti. Kae manatu'i, 'oku makatu'unga ia 'i he iku'anga 'i he loto fimalie 'a e kasitomaa ke fakakakato 'a e totongi. Ko e tokanga'i 'o e pa'angá 'oku 'i ai hono ngaahi kovi, hangē ko e taimi 'oku fiema'u ke fakalelei'i ai 'a e ngaahi 'inivoisi mo e pa'anga fakahū pa'angá, pea pehē ki he fakatu'utāmaki 'o e mole 'a e pa'angá 'o fakafou 'i he kaiha'á pe tuku hala'i. Foki hono tali 'o e ngaahi totongi fakakomipiuta 'e lava ke hoko ko ha gamechanger ki ho'o pisinisi.

Ko e founga 'e taha ko e faka'ata 'a e kau kasitomaa ke nau fai 'a e **fe'ave'aki pa'anga 'i he pangike** ki ho'o 'akauni pangike 'i Tonga. Lolotonga 'oku faingofua hono fakahoko 'o e founga ko 'eni, 'oku angamaheni 'aki 'a e ngaahi 'aho ngāue si'isi'i ke a'u atu 'a e pa'angá ki ho'o 'akauni, pea 'oku 'eke 'e he ngaahi pangikee ha totongi ki he ngāué. Ko e fakamole ki he ngaahi fe'ave'aki pa'anga 'i he vaha'a 'o e ngaahi pangikē fakalotofonua 'i Tonga 'oku angamaheni 'aki 'ene kamata mei he TOP 5 ki he TOP 10. Ki hono ma'u 'o e ngaahi fe'ave'aki pa'anga fakavaha'apule'anga, 'oku angamaheni 'aki 'a e totongi mei he TOP 10 ki he TOP 30. Ka neongo ia, 'e lava ke 'i ai ha ngaahi fakamole kehe, tautautefito ki he liliu pa'anga pe ko e ngaahi tu'unga fakafetongi pa'anga, 'a ia 'e lava ke ne fakalahi 'a e fakamole fakakatoa ki hono ma'u 'o e pa'anga mei muli.

Kapau 'oku 'i ai ha'o uepisaiti 'a'au, 'e lava ke totongi hangatonu 'a e kau kasitomaa 'o fakafou 'i ho'o **matapā totongi**, 'o fakahū 'a e pa'anga ki ho'o 'akauni pangikē 'i Tonga.

Ko e founga 'e taha ko e **totongi telefoni to'oto'o**, 'a ia na'e 'omai 'e he Digicel 'i he ngaahi ta'u si'i kuo maluu atu (vakai ki he case study 'i lalo).

Ko hono faka'aonga'i 'o e ngaahi QR codes ko ha fili faingofua, ke fakatupu 'a e ngaahi fe'ave'aki pa'anga 'i he pangike pe totongi 'i he telefoni to'oto'o. Te ke lava 'o fa'u ha QR code ke faingofua ki ho'o kau kasitomaa ke nau totongi 'enua kava 'i ha ngaahi kiliki si'isi'i pe. 'E scan pe 'e ho'o kau kasitomaa ho'o code, fakahu 'a e totongi, pea fakamo'oni'i 'a e fefakatau'aki.

AKO FAKAEKEEKE: BSP 'INITANETI TOTONGI MATAPA

Ko e Matapa Totongi 'Initaneti 'a e BSP (IPG) 'oku ne faka'ata 'a e ngaahi pisinisi ke nau 'oatu 'a e ngaahi founa totongi 'i he 'initaneti 'o ngaue'aki 'a e ngaahi kaati fakamo'ua mo e ngaahi kaati fakamo'ua lalahi.

'E lava ke fakatau 'e he kau kasitomaa ho'o koloa, hange ko e kava, 'o fakafou 'i ho'o falekoloa 'i he 'initaneti. Ko e taimi pe 'oku fokotu'u ai 'a e falekoloa, 'e lava ke hoko atu 'a e kau kasitomaa ki he checkout pea fili 'a e BSP ko 'enau fili totongi. Hili hono fakahu 'enau ngaahi fakaikiiki totongi, 'Oku fakamo'oni'i 'e he BSP 'a e fakamatala, fakatupu ha tohi tali 'i he 'initaneti ki ha fefakatau'aki lavame'a, pea hiki 'a e pa'anga ki ho'o 'akauni BSP kuo fokotu'u.

Ko e totongi 'o e fefakatau'aki 'oku a'u ia ki he 4% 'o e pa'anga fakakatoa.

Ngaahi lelei mo e ngaahi kovi tefito 'o e ngaahi founa totongi 'i Tonga:

	Ngaahi lelei	Ngaahi kovi
Pa'anga 'i he Tu'uaki (COD): 'Oku ke pou pou'i 'i he 'initaneti, pea totongi 'e ho'o kasitomaa 'a e pa'anga	<ul style="list-style-type: none"> - 'Ikai ha totongi fakahangatonu. 	<ul style="list-style-type: none"> - Fakatatau ki he loto fiemalie 'a e kasitomaa ke fakakakato 'a e totongi.
Fe'ave'aki pa'anga pangike	<ul style="list-style-type: none"> - Founa totongi faingofua. - Fa'a, ma'ulalo ange 'a e totongi 'o e fefakatau'aki 'i hono fakafehoanaki ki he ngaahi kaati fakamo'ua. 	<ul style="list-style-type: none"> - A'u ki he 'aho ngaue 'e 3 ki hono ngaue'aki.
Totongi telefoni to'oto'o mo e Digicel Tonga	<ul style="list-style-type: none"> - Founa faingofua. - Ma'ama'a ('oku lolotonga ta'etotongi kapau ko e transfer 'oku fai mei he Digicel ki he fika Digicel). 	<ul style="list-style-type: none"> - Fakangatangata 'a e kau faka'aonga'i. - 'Oku 'ikai ke fehokotaki mo e ngaahi sisitemi kehe.
Matapa totongi	<ul style="list-style-type: none"> - Faingofua hono faka'aonga'i ki he ngaahi fakatau 'aki 'a e ngaahi tu'unga fakavaha'apule'anga E-commerce. - 'Oku 'ikai fiema'u ke mavahe ho'o client mei ho'o eshop ke totongi. 	<ul style="list-style-type: none"> - Totongi fefakatau'aki ('oku angamaheni 'aki 'a e 4% 'o e lahi 'o e fefakatau'aki).

MA'U 'A E HIKI: FAKATAHA, FAKATAU, TU'UAKI, FAKAFOKI.

'Oku fakafalala 'a e lavame'a 'o e E-commerce ki he ngaahi ngaue lelei 'o e ngaahi me'alele mo e tu'uaki.

- **Fakapaaki:** Ki mu'a ke kamata 'a e fakatau 'i he 'initaneti, fakapapau'i 'a e founa te ke fakafonu ai 'a e koloa taki taha. Fakakaukau ki he ngaahi nāunaú, ngaahi faka'ilonga, mo ha ngaahi fakatokanga 'oku fie ma'u.
- **Fakafolau kava ki muli:** 'E lava ke fakamole taimi, ngaue lahi mo fakamole lahi 'a e fakafolau. Fakapapau'i 'oku muimui ki he ngaahi tu'utu'uni kasitomu fakalotofonua mo fakavaha'apule'anga fakatou'osi.
- **Tu'utu'uni 'o e tu'uaki:** Ke mahino 'a e founa te ke tu'uaki ai 'a e ngaahi koloa (ngaahi malava mo e ngaahi fili), hange ko e uta fakamamani lahi, lomi'i-mo-tanaki, pe tu'uaki ki 'api. Tuku ke 'ilo 'e he kau kasitomaá 'a e fuoloa 'o e tu'uaki mo e lahi 'o e fakamole ke pule'i lelei 'enau ngaahi 'amanaki.
- **Tu'utu'uni fakafoki:** Fakamatala'i mahino 'a e ngaahi founa ki hono fakafoki 'o e koloá, 'o fakahaá'i 'a e me'a 'e hokó kapau 'e tōmui 'a e koloá, maumau, pe 'ikai 'o hangē ko ia na'e 'amanaki ki aí. Fakapapau'i 'a e taimi 'e lava ke 'ohake ai 'e he kau kasitomaá ha tangi, pe 'oku nau fie ma'u ke fakafoki 'a e koloá, pea ko hai 'okú ne fua 'a e fakamolé.
- **Tu'utu'uni fakafoki pa'anga:** Kapau te ke 'oatu ha pa'anga fakafoki, fakaikiiki 'a e founa ki hono kole ha totongi fakafoki, kau ai 'a e fakamatala 'oku fie ma'ú, ngaahi founa 'o e fakafoki pa'angá, mo e fatongia fakapa'anga ki he ngaahi fakamolé.
- **Faka'ikai'i:** Fakakaukau ke fakakau ha faka'ikai'i 'oku fale'i 'a e kau kasitomaá ke fakamo'oni'i 'a e tali 'o e koloa mo 'enau ngaahi anga fakafonua fakalotofonua.

FAKATOTOLO FAKAEKEEKE: TONGA POST

'Oku fakahoko 'e he Tonga Post 'a e fetuku fakalotofonua 'o e ngaahi koloa 'i he vaha'a 'o e ngaahi motu, pea mo hono 'ave 'o e ngaahi koloa ki he ngaahi maketi fakavaha'apule'anga.

- Ko e **uta fakavaha'apule'anga** mo e Tonga Post 'oku kamata ia mei he TOP 25 ki he kilo pea tanaki atu ki ai 'a e TOP 5 ki he kilo 'oku tanaki atu.
- Ko e totongi fakalukufua 'o e uta ki muli 'a e Tonga Post ('i TOP).

Weight	Aus	NZ	USA
0.5kg	29	31	74
1kg	58	45	109
5kg	373	215	460
10kg	680	390	850

Ko hono kamata ho'o pisinisi 'i he 'initaneti' oku kau ai hono fakapapau'i oku muimui ho'o ngaahi ngāue fakapisinisi ki he ngaahi lao mo e ngaahi tu'utu'uni fakafonua. Ko e ngaahi 'elemēniti mahu'inga 'eni ki ho'o lisi fakalaó:

Lesisita: Te ke lava 'o lesisita ho'o pisinisi 'i he 'initaneti' pe 'i he 'ao fakafo'ituitui. Ko e ngaahi Lesisita Pisinisi 'o Tonga oku 'osi 'i he 'initaneti kakato he taimi ni, 'o faingofua ai 'a e lesisita ([link](#)). Ke fakahoko ho'o lesisita 'a e kautaha, 'Oku fa'a 'aho ngaue 'e 3-5. Ki he lesisita 'o e sole proprietorship, kuo pau ke fakahu ho'o foomu kole ki he lesisita 'o e kautaha fakataha mo ha totongi 'o e TOP 100.

Laiseni pisinisi: Ko e pisinisi kotoa pe, pe ko e sole trader, partnership pe kautaha, kuopau ke 'i ai ha'ane laiseni pisinisi ke fakalele 'i Tonga ni. Te ke lava 'o kole ki he laiseni ko 'eni 'i he 'ao fakafo'ituitui pe 'i [he 'initaneti](#). 'Oku makatu'unga 'a e taimi ngaue 'i he fa'ahinga 'o e pisinisi, ka neongo ia, 'e lava ke ke 'amanaki 'e 'aho ngaue 'e 3-5.

Lesisita tukuhau: Ko e lesisita oku fai ia 'i he loto fiemalie kapau oku si'i hifo 'a e turnover 'i he TOP 100,000 'i he ta'u. Ko e tukuhau fakamole koloa (VAT) 'i Tonga oku 15%. Kole ki ha Fika Faka'ilonga Tukuhau (TIN) ki he Potungau Pa'anga Hu Mai mo e Kasitomu. 'Oku ma'u atu ha fakamatala lahi ange 'i he [fehokotaki'anga](#) ko 'eni.

Malu'i 'o e fakamatala mo e fakapulipuli: Fakapapau'i ke fakamatala'i mahino ho'o tu'utu'uni fakapulipuli 'aki hono tali 'a e ngaahi fehu'i ko eni: Ko e ha 'a e fakamatala oku ke fanaki? Ko e ha oku ke fanaki ai 'a e fakamatala ko 'eni? 'E lava fēfē ke sio mo liliu 'e he kau fakatau 'enau fakamatala?

Malu'i 'o e kau fakatau: 'Oku fiema'u 'e he Lao ki he Malu'i 'o e Kau Fakatau 'a Tonga (2000) ki he ngaahi pisinisi ke nau 'oatu 'a e ngaahi tohi tali totongi, faka'ehi'ehi mei he ngaahi founda takihala'i, pea fakapapau'i oku lelei 'a e tokanga'i.

Customizable ngaahi sipinga ki ho'o pisinisi E-commerce' ngaahi tu'utu'uni mo e ngaahi tu'unga oku ma'u 'i he 'initaneti, hange ko 'eni ['i heni](#). 'Oku totonu ke fakakau 'i ho'o uepisaiti pisinisi ha ngaahi tu'utu'uni mahino ki he:

- Ngaahi tangi 'a e kasitomaa, fakalelei'i 'o e ngaahi fakakikihi
- Ngaahi tu'utu'uni mo e ngaahi tu'unga totongi
- Faka'ikai'i 'o e mo'ua: Ko e fakatokanga 'eni oku ne fakangatangata 'a e me'a oku fatongia'aki 'e ho'o pisinisi kapau 'e 'iai ha me'a 'e hala 'i ho'o koloa pe sevesi.

'Oku lolotonga fakafo'ou 'e Tonga 'a 'ene ngaahi fa'unga fakalao mo fakatonutonu ko e konga ia 'o hono fakahoko 'o e Founga Ngaue mo e Mape Hala Fakafonua ki he Fefakatau'aki 'i he 'Initaneti.

Fakatata 'o e fakamatala mei he Tonga Trade Portal, 'o fakatefito 'i he fakatau atu 'o e kava ki muli: ki ha taumu'a pau, hange ko hono fakatau atu 'o e kava ki muli 'i he vakapuna, 'e lava ke sio ha taha ki he fakanounou 'o e founga ngaue, mo hono ngaahi tohi 'oku fima'u fe'unga, fakafuofua 'o e ngaahi fakamole, loloa fakakatoa, mo e ngaahi lao pe ngaahi tu'utu'uni.

The screenshot displays the Tonga Trade Portal interface. At the top, there is a navigation bar with the Tonga Trade Portal logo, the text 'TONGA TRADE PORTAL', and links for 'About us', 'Contact us', 'Disclaimer', and 'Select Language'. Below this is a secondary navigation bar with 'HOME', 'PROCEDURES', 'LEGISLATION', 'KINGDOM OF TONGA GOVERNMENT PORTAL', and 'ASYCUDAWORLD TONGA'. The main content area is titled 'Trade in goods' and 'Tariff', with a search bar and a dropdown menu for 'Choose regime' and 'Products'. The current procedure is 'EXPORT > Kava > Full procedure for exports of Kava (Airport)'. The left sidebar lists 'Steps (9)' in a numbered list: 1. Apply for Export Permit, 2. Receive Export Permit, 3. Apply for business license, 4. Conduct Physical Inspection, 5. Receive Business License Certificate, 6. Kava Consignment Inspection, 7. Pay & Receive Kava Phytosanitary Certificate, 8. Obtain airway bill, and 9. Hire Customs Broker (OPTIONAL) and Submit Declaration. The main content area is divided into three sections: 'Summary of the procedure' showing 'Institutions involved (4)' with icons for the Ministry of Agriculture, Forests and Food (x4), Ministry of Trade and Economic Development (x3), Airline Agency, and Ministry of Revenue and Customs; 'Results (1)' showing a 'Business License Certificate'; and 'Required Documents (12)' showing icons for various documents: Application for Export Permit of Plant/Plants, Import Permit (Australia Only) (x 2), Application for a Business License, Valid Identification, Business Inspection Form, FIC Certificate, Accreditation Code, Customs Export Entry, Exporter Authorization Form, Customs Inspection Form, Phytosanitary Certificate-Kava, and Airway bill.

NGAAHI TOKONI KI HE MALU: MALU'I HO'O PISINISI 'I HE 'INITANETI.

Ngaahi tokoni faingofua ka 'oku ola lelei ke tokoni ki hono malu'i ho'o pisinisi:

'I ho'o venture ki he E-commerce, 'Oku mahu'inga ke malu'i koe mei he fakautuutu 'a e fakatu'utamaki 'o e scams 'i he 'initaneti mo e ngaahi fakamanamana 'i he 'initaneti. Ko e ngaahi maumau'i 'o e malu'i 'e lava ke ne fakatupu ha ngaahi fakamoveuveu lalahi, kau ai 'a e mole 'a e fakatau, fakatu'utamaki 'a e fakamatala 'a e kasitomaa, mo e maumau'i 'o e ongoongo 'o ho'o pisinisi - ngaahi fakamole 'e lava ke faka'ehi'ehi mei ai 'aki hono fai 'o e ngaahi founa malu'i.

Fakakaukau malu'i	Ke ngaue	UHINGA
Fakalahi Ho'o Ngaahi Lea Fufuu .	Ngāue'aki 'a e ngaahi lea fufuu mālohi mo makehe 'oku 'ikai si'i hifo he mata'itohi 'e 12, kau ai 'a e ngaahi mata'itohi, ngaahi fika, mo e ngaahi faka'ilonga. Faka'ehi'ehi mei he fakamatala 'oku faingofua ke mate'í. 'E lava ke ke faka'aonga'i ha sevesi hange ko e LastPass pe 1Password ke fakatupu ha lea fufuu upsized.	Ko e ngaahi lea fufuu lōloa mo faingata'a angé 'oku faingata'a ange ke crack, 'o 'omai ai ha la'i mahu'inga 'o e malu'i.
Fakalelei'i ki he Fakamo'oni 'o e Me'a 'e Ua	Faka'atā 'a e fakamo'oni 'o e me'a 'e ua 'i he ngaahi 'akauni mahu'inga kotoa pē. 'Oku kau 'i he founa ko 'eni ha sitepu malu'i 'oku tanaki atu 'i he tafa'aki 'o ho'o lea fufuu. Hili ho'o fakahu ho'o lea fufuu, te ke ma'u ha code 'e 'ave ki ho'o telefoni 'o fakafou 'i he text message pe ki ho'o 'imeili. 'E fie ma'u ke fakahu 'a e code ke fakakakato 'a e login.	Tānaki atu ha sitepu 'e taha, 'o 'ai ke faingata'a ange 'aupito ki he kau faka'aonga'i ta'efakamafai'i ke nau hū ki ho'o ngaahi 'akauní, neongo kapau 'oku nau ma'u ho'o lea fufuu.
Fakafo'ou ma'u pe ho'o ngaahi Apps	Tauhi e ngaahi polokalama fakakomipiutá, ngaahi polokalamá, mo e ngaahi sisitemi ngāué ke fakamuimitaha. Faka'atā 'a e ngaahi fakafo'ou 'otomētiká kapau 'e lava.	'Oku fa'a kau 'i he ngaahi fakafo'ou ma'u pe 'a e ngaahi patch malu'i 'oku nau fakalelei'i 'a e ngaahi vaivai'anga fo'ou kuo 'ilo, malu'i ho'o ngaahi sisitemi mei he ngaahi 'ohofi.

<p>Poupou'i Ho'o Fakapulipulí</p>	<p>Tokanga ki he fakamatala 'oku vahevahe 'i he 'initaneti. Fakatonutonu 'a e ngaahi tu'unga fakapulipulí 'i he ngaahi tu'unga mītia fakasōsialé ke fakangatangata 'a e hū ki he ngaahi fakamatala mahu'ingá.</p>	<p>Fakasi'isi'i 'a e fakatu'utamaki 'o ho'o fakamatala 'oku faka'aonga'i ki he scams pe 'a e hū ta'efakamafai'i.</p>
<p>Upscale ho'o fakamatala mo e ngaahi sisitemi Backup</p>	<p>Back up ma'u pe ho'o fakamatala 'o faka'aonga'i 'a e ngaahi fakalelei'anga fakalotofonua mo e 'ao 'o e tanaki'anga. Sivi'i ho'o ngaahi backups ke fakapapau'i 'oku nau ngaue.</p>	<p>Fakapapau'i 'e lava ke ke toe fakaakeake mei he mole 'o e fakamatala koe'uhi ko e cyberattacks, ngaahi ta'elavame'a 'o e sisitemi, pe tamate'i fakatu'upakee, 'o faka'ata 'a e ngaahi ngaue 'a e pisinisi ke hokohoko atu 'aki 'a e si'isi'i taha 'o e fakamoveuveu.</p>

Ki ha fakamatala lahi ange:

<https://pacson.org/cyber-smart-pacific/cyber-smart-pacific-2023>

Fakalelei'i 'o e totongi telefoni to'oto'o 'a e Digicel
www.digicelpacific.com/mobile/to/apps/mycashton

Uepisaiti Ngaohi 'i Tonga
www.madeintonga.com

'Ofisi pousitā
www.tongapost.to

PHAMA Plus Program
 Supported by Australia and New Zealand

Maketi Ngoue mo e Ngoue 'a e Pasifiki Access plu
phamaplus.com.au

Pacific E-commerce Initiative

Pasifiki E-commerce portal
pacificcommerce.org

Pacific E-commerce Initiative

Founga Fakafonua ki he E-commerce
pacificcommerce.org/reports/tonga-national-e-commerce-strategy

Matapa Fefakatau'aki 'a Tonga
tonga.tradeportal.org

Fakalelei'i 'o e kau fakalalakala 'o e uepi, Tonga Uepi Host
www.tongawebhost.to

Tonga 'oku 'i 'olunga taha 'i hono fakatau atu 'o e kava ki 'Aositelelia (article)
www.fbcnews.com.fj/business/tonga-top-kava-exporter-to-australia

KAU MEMIPA 'O E KULUPU 'O E NGĀUE'ANGA

FAKAMALO ATU HE TOKONI:

Akanesi Katoa	Loea Ma'olunga 'a e Kalauni, 'Ofisi 'o e 'Ateni Seniale, Pule'anga Tonga
Eiko Ahokava	Tokotaha 'oku 'a'ana 'a e pisinisi 'a Eiko SAN
Fa Finau	Pangikē BSP Tonga, Pule, Timi Ngāue Fakakomipiuta
Greg Just	Ko e tokotaha 'oku 'a'ana 'a e pisinisi 'o e Tropicana Cafe 'i Vava'u pea mo e web host, uepisaiti 'a e Takimamata.
Jess Afeaki	Ma'u pisinisi mo e ma'u uepisaiti, uepisaiti 'Made in Tonga'
Kathleen Walters	Va'a Fefakatau'aki & Mataotao 'i he E-commerce, Potungaue Fefakatau'aki mo e Fakalalakaka Faka'ekonomika, Pule'anga Tonga
Siosifa Pomana	Pule 'o e Kautaha Fefakatau'aki 'a Tonga. Ngaue kimu'a 'i he Digicel Telstra mo 'ene ngaue 'oku fakatefito 'i he liliu faka-dijitali ma'a Tonga. Ko Siosifa foki ko e Pule ki he Web Host 'a Tonga.
Teisa Tupou	'Ofisa Ma'u Mafai ki he Takimamata 'i Tonga

FAKAMALO ATU HE POUPOU FAKATEKINIKALE:

Vashti Maharaj	Fakahinohino, Tu'utu'uni Fefakatau'aki Fakaniukilia 'Asenita Fehokotaki 'a e Kominiueli
----------------	---

